

людина прагне до стану стійкості та рівноваги. Саме у стані такої рівноваги у межах буттєвого простору людини відбувається взаємопогоджувана реалізація процесів її духовного самопізнання у єдності з тілесним пізнанням на засадах індивідуальної цілісності.

Можна припустити, що тілесність як єдність стійкості й мінливості біологічних і соціокультурних станів людини взагалі відображає будь-який рівень її буття, будучи матеріально-біологічним його фундаментом. Саме тіло слід вважати матеріальною основою ідентичності людини, оскільки воно «належить» людині в набагато більшій мірі, ніж ідеї, цінності, соціальна визначеність чи власність. Це вірно не тільки тому, що тіло представляється фізичним базисом ментальних актів, духовних устремлінь та соціальної діяльності людини, але й тому, що уявлення про власне тіло є фундаментальною частиною створюваного людиною образу самої себе. Більше того, і у межах філософських роздумів, і у найвидатніших художніх творах ми бачимо, що саме тіло набагато краще ніж свідомі ментальні акти та унормовані ціннісні пріоритети виказує найбільш глибокі виміри людської ідентичності.

Висновки. Саме тому, рівновага тілесного й духовного стану становить основний зміст цілісності людського життя. Не заперечуючи значення духовності та інтелекту, потрібно пам'ятати про те, що наше тіло є нашим вираженням у світі, видимою формою наших намірів, що забезпечує йому онтологічну та аксіологічну значущість. З іншого боку, і сам процес пізнання може бути інтерпретований як рух від одного тілесного стану до іншого в пошуках рівноваги між духовним і тілесним началом у людині, цілісність якого здійснюється сукупністю взаємоузгоджених станів. Саме буття людини можна зрозуміти лише на основі визначення змістовного аспекту поняття тілесності. Але і в цьому випадку останню слід віднести не до матеріально-емпіричної сфери, а інтерпретувати як явище, яке не піддається осягненню лише органів почуттів і вимагає фундаментального філософського аналізу.

Список використаних джерел

1. Виляева С. И. Историческое развитие понятия «человеческая телесность» / Виляева С. И. // Аналитика культурологии. – 2014. – №28. – С.62–74.
2. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология: Введение в феноменологическую философию / Эдмунд Гуссерль; пер. с нем. Д. В. Складнева. – Санкт-Петербург: Фонд Университет: Владимир Даль, 2004. – 398 с.
3. Леви Т. С. Психологическая граница как телесный феномен / Т. С. Леви [Электронный источник]. – Режим доступа: http://telesnost.ru/omega/psihologiya/psihologicheskaya_granitsa_kak_telesnyi_fenomen.htm. Дата обращения: 12.12.2015.
4. Подорога В. А. Феноменология тела. Введение в философскую антропологию / В. А. Подорога. – М.: Ad Marginem, 1995. – 340 с.
5. Хёсле Ж. В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности / Ж. В. Хёсле // Вопросы философии. – 1994. – №10. – С.112–123.

References

1. Viljaeva S. I. Istoricheskoe razvitie ponjatija «chelovecheskaja telesnost'» / Viljaeva S. I. // Analitika kul'turologii. – 2014. – №28. – С.62–74.
2. Gusserl' Je. Krizis evropejskih nauk i transcendental'naja fenomenologija: Vvedenie v fenomenologicheskiju filosofiju / Jedmund Gusserl'; per. s nem. D. V. Skljadneva. – Sankt-Peterburg: Fond Universitet: Vladimir Dal', 2004. – 398 s.

3. Levi T. S. Psihologicheskaja granica kak telesnyj fenomen / T. S. Levi [Elektronnyj istochnik]. – Rezhim dostupa: http://telesnost.ru/omega/psihologiya/psihologicheskaya_granitsa_kak_telesnyi_fenomen.htm. Data obrashhenija: 12.12.2015.

4. Podoroga V. A. Fenomenologija tela. Vvedenie v filosofskuju antropologiju / V. A. Podoroga. – M.: Ad Marginem, 1995. – 340 s.

5. Hjosle Zh. V. Krizis individual'noj i kollektivnoj identichnosti / Zh. V. Hesle // Voprosy filosofii. – 1994. – №10. – С.112–123.

Lavrova L. V., PhD, associate professor, categorical representation of spiritual in humans, Head of Department of Education and Culture of Health in Dnipropetrovs'k Regional Institute of Postgraduate Education (Ukraine, Dnipro), lavrovalarisa0@gmail.com

Human physicality in the philosophical dimension

In the modern philosophical understanding most important interpretation of human physicality in the context of the social nature of man as a product of culture, both spiritual and physical. Philosophical ontology becomes a way of bringing together different sections of natural sciences and humanities on the problems of the human body and bodily life. Man has knowledge not only through personal principle that is the spiritual nature, but through his body. Unlike general consciousness and spiritual scope of its capabilities to dive into the past and simulate future design value orientations and priorities sensual life sociocultural continuum flow, a person feels and experiencing a physical existence only in the present time, in real practice being here and now. Corporeality as the unity of stability and variability of biological and cultural state of man in general reflect any level of existence, being biological material and its foundation.

Keywords: physicality, ontology, epistemology, man.

* * *

УДК 1(477)(091)

Пігош М. А.,
старший викладач кафедри філософії та культури,
Львівський торговельно-економічний університет
(Україна, Львів), myhajlo.p@i.ua

ПАІСІЙ ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ ТА СВЯТООТЕЦЬКА АНТРОПОЛОГІЯ СХІДНОЇ ПАТРИСТИКИ

Проаналізовано вплив вчень отців церкви на творчість Паїсія Величковського. Встановлено, що його філософсько-релігійні погляди та світогляд сформувалися завдяки глибокому вивченню творів східної патристики. Акцентовується увага на висвітленні важливих аспектів морально-етичного та антропологічного вчення Величковського під кутом зору святоотецької традиції. На цій основі показано, що сутність та призначення людини, її ролі і місця у житті, полягає в духовно-моральному вдосконаленні. Спосіб життя, індивідуальні риси та морально-аскетичні поглядами Паїсія Величковського мають велике значення і в наш час для духовного збагачення людини та стати взірцем для наслідування. Людина з повною єдністю, усім серцем і всією душею має дотримуватися заповідей Божих і не проводити безплідно її у небальстві час, даний Богом для чинення добрих та корисних справ. Підкреслимо, що антропологічні питання сутності та призначення людини, її ролі і місця у світі, духовне самовдосконалення та спасіння є основною проблемою творчості Паїсія Величковського та отців церкви.

Ключові слова: Паїсій Величковський, святоотецька антропологія, східна патристика, духовність, духовне вдосконалення, аскетизм.

Мислитель XVIII століття Паїсій Величковський видатний український церковний діяч. Його життя, творчість, перекладацька діяльність мали величезний вплив на сучасників, і особливо на відродження духовного життя людини. Але творчий доробок цього релігійного філософа малодосліджений.

Актуальність статті, визначається висвітленням важливого аспекта історії української філософії, зокрема, філософсько-релігійного та антропологічного вчення Паїсія Величковського. Спосіб життя та діяльність Величковського мають велике значення і в наш час для духовного вдосконалення людини та стати взірцем для наслідування. Тому, звернення до цієї постаті дасть можливість краще зрозуміти наше сьогодення та втілити його ідеї в життя. Серафим Роуз пише, що «життя преп. Паїсія особливо важливе нам

ще і тому, що майже в наш час знайшлася людина, яка жила по давнім святоотцівським заповідям ... Це життя Святого теперішнього часу. Духовність тої пори мало відрізняється від сьогоденної: спокуси, які випали йому, багато в чому знайомі і нам; питання, які турбують нас, задавав і він, більш того, він відповів на них» [1, с. 361].

Дослідженням та осмисленням творчої спадщини Паїсія Величковського займався Сергій Четвериков. Він написав працю «Молдавський старець Паїсій Величковський. Його життя, вчення і вплив на православне монашество». Також, митрополит Іларіон (Іван Огієнко) написав літературно-богословську монографію «Старець Паїсій Величковський. Його життя, праця та наука». Серед статей можна виділити, такі як «Паїсій Величковський та Григорій Сковорода в культурному оточенні XVIII століття» А. М. Окари, «Учение преподающего Паисия Величковского по письменным свидетельствам иеромонаха Илли (Читтерю). В поле зору цих та інших авторів – загальні питання творчості Паїсія Величковського, його перекладацька та релігійно-богословська діяльність, а філософські та антропологічні проблеми не досліджені.

Мета та завдання статті – зробити аналіз впливу антропологічних вчень представників Східної патристики на світосприйняття Паїсія Величковського. Показати суть і характерні риси духовно-моральному оновленню людини та її внутрішнього світу, ролі і місця у житті, як вагомій ідеї антропологічних поглядів Величковського.

Філософсько-релігійна спадщина Паїсія Величковського, розглядається та вивчається як синтез можливих елементів – філософських вчень отців церкви, що мали вплив на формування основних світоглядних ідей мислителя. Професор А. І. Яцимирський зазначав, що Паїсій Величковський «являється как-бы продолжателем дела Григория Синаита и Григория Паламы, Феодосия и Евфимия Тырновских, их предшественников и последователей» [9, с. 187–188]. Сам Величковський не бажав внести у вчення отців церкви чогось від себе. З цього приводу він пише, що «неподобаєть по своему разуму и рассуждению наставлять и учить их, но по истинному и правому разуму Божественнаго писанія, якоже Божественнии Отцы учителяе Вселенстии, такожде учителяе и наставницы монашескаго житія, просветившесе отъ благодати Пресвятаго Духа, учать; еще же ведаю и малоуміе мое, и бояся и трепеща, да не како неискusstва ради моего, аки слепецъ въ яму погибели, по словеси Господню, и самъ впаду, и последующихъ мне врину: того ради, аки основание непоколебимое во истинное и непрелестное и незаблудное отъ истиннаго пути Божія наставление, и бедной моей души и святой братии, ...» [2, с. 197].

У своїх працях, здебільшого це були листи про духовний, внутрішній світ людини, Паїсій Величковський розвивав аскетичні ідеї. Він посилається на отців церкви та переосмислює їх вчення. Всі його праці спрямовані до однієї мети – привести людину до правильного розуміння праць великих аскетів Сходу – отців християнського аскетизму.

На початку своєї творчої діяльності Паїсій Величковський мав певного роду недовіру до філософії.

Навчаючись у Києво-Могилянській академії, Паїсій Величковський у розмові з префектом (помічник ректора) академії Сільвестром Кулябкою зазначав: «Мене навчають в академії світських наук, а вони не приносять моїй душі жодної користі... Я чую в академії тільки поганських богів та мудреців: Цицерона, Арістотеля, Платона. Навчаючись такого, від чого світ збився з належної дороги, не бачучи користі для моєї душі від такої науки, я й покинув її, щоб і мені самому не споганитись...» [3, с. 135]. А Сільвестр Кулябка вказував йому, що і «зовнішнє» вчення має велику користь, і якщо він цього не усвідомив, то у цьому немає нічого дивного, тому що він ще тільки доторкнувся до цього вчення, а також наголошував на тому, що такі найбільші отці церкви як Василій Великий, Григорій Богослов та Іоанн Златоуст ретельно вивчали античних поетів й філософів і ця «зовнішня» мудрість не може перешкодити йому, а тільки допоможе у цьому житті [8, с. 31]. Але тоді цих слів Паїсій Величковський не сприйняв та неусвідомив, хоча згодом він шкодував, що не закінчив навчання в академії. А коли Паїсій Величковський взявся за переклади творів отців церкви, він змінив своє ставлення до філософії [3, с. 196].

Також Паїсій Величковський зазначає, що отці церкви підпорядковували у всьому свою філософію божественному писанню, і подвійною непереможною зброєю, тобто, богослов'ям і філософськими доказами, доводили свою правоту і словом істини захищали Церкву Божу від усіх еретичних нападів. Тому і філософія, якщо нею користатися правильно, як учити свята й апостольська Церква, також певною мірою відповідає істині Божій, що не може бути спростована ніякими еретичними доведеннями; якщо ж нею користатися всупереч істинному змісту Священного писання і святої Церкви, як це роблять еретики, вона стає протилежна істині Божій і якщо тримається неправди, то без зусиль перемагається істинними доказами [8, с. 215–216].

Цю проблему можемо спостерігати ще в XIV столітті у Григорія Палами. Він зазначав, що люди, які прагнуть до пізнання зовнішньої мудрості, більше пізнають незнання, ніж знання, тому що без чистоти, хоча б, вивчивши у досконалості філософію, залишаться не менш, якщо не більш нерозумними, аніж мудрими [7, с. 104–105].

Велике значення для отців церкви та Паїсія Величковського має аскетизм – головний засіб досягнення духовного переродження. Аскетизм – складник духовного життя особистості, що визначає ступінь її досконалості. Це одна з важливих екзистенціальних потреб людини, що задовольняється, насамперед, у формах самовдосконалення та наближення до відчутного й усвідомленого ідеалу. Через аскезу людина наближається до Бога, бачить, споглядає божественне світло. В аскетизмі людина покидає «цей світ» і переходить в «світ інший». Шлях аскези проходить через покаєння, яке означає очищення душі, через очищення душі до містичного споглядання – з'єднання з Богом.

Про історію аскетизму влучно висловився професор А. І. Яцимирський: «Аскетизм ніколи не Прекращался. Правда, по временамъ онъ какъ бы замиралъ, о немъ

переставали говорити і писати, їм нікого вже не цікавило і, здавалося, наступив кінець цієї своєрідної форми християнської думки. Але за реакцією слідувало нове відродження, і аскетизм знову воскресав, наче легендарний фенікс. У главі нового руху стояли звичайно великі люди, переконані діячі. Серед них не останнє місце займає ... Паїсій Величковський» [9, с. 185].

Аскетично-споглядальний спосіб життя визначив мислення Паїсія Величковського. Він, як й інші представники цього напрямку, проповідував і практикував суворої аскетизм та «духовну практику». «Духовна практика» – це дії, що чинить людина задля досягнення переживання єдності з Богом, у якому здійснюється «обожнення» і сходження до Бога. Успішність духовної практики залежить винятково від благодаті, що виходить від Бога, як Його дар людині. Треба зауважити, що ніякі дії не можуть гарантувати досягнення мети духовної практики, якщо людина не буде докладати зусиль та не зробить крок назустріч Богу. Людина має ту рушійну силу, що спонукає її до постійного духовного зростання. Духовна практика проявляється і в містичному єднанні людини з Богом за допомогою низки прийомів самозосередження й очищення розуму від «помислів».

Важливим елементом в концепції Паїсія Величковського у досягненні єдності з Богом та вдосконаленні людини була «умна молитва». «Умна молитва» – це внутрішній сердечний зв'язок з Христом. Вона зародилася давно й мала багато форм. Звичайна її форма така: «Господи, Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй мене грішного». Тому для Паїсія Величковського основною та важливою духовною діяльністю є творення «умної молитви».

Шлях до духовного перетворення – «умна молитва», що на першій стадії складається зі слів, а на другій стадії вона вже не має ні слів, ні форми. Це дійсно «безмовна», саморушна молитва, що дає подвижнику глибинний спокій, тишу і причетність до «нествореного світла» божественних енергій. «Завдяки тому, що Ісус Христос, – пише А. М. Окара, – зробився людиною, тобто в одній особі поєдналися Божественна і людська природа, людина може зробитися причасником божественної благодаті, стяжати божественні енергії. Однією з головних умов цього перетворення Паїсій Величковський слідом за отцями Східної церкви Григорієм Синаїтом і Семеоном Новим Богословом називає «умну молитву» [6, с. 222]. За допомогою цієї молитви людина може подолати земні спокуси. Тому для Паїсія Величковського «умна молитва» насамперед – це меч для відсікання помислів і пристрастей. Недаремно ж Паїсій Величковський стверджував: «Священная умная молитва, по силе писаний Богоносных отцевъ, действующая Божіей благодатію, очищает человека отъ всехъ страстей, возбуждаетъ къ усерднейшему храненію заповедей Божіихъ и отъ всехъ стрелъ вражіихъ и прелестей хранитъ невредимымъ» [5, с. 14].

У вченні про «умну молитву» Паїсій Величковський посилався на таких отців церкви, як Григорій Синаїт, Григорій Палама та інших. Про Григорія Паламу Паїсій Величковський в контексті «умної молитви» зауважував: «Въ то время великій поборникъ и представитель благочестія, пресветлый между святыми, отецъ нашъ Григорій, Архієпископъ Фессалонитскій, Палама,

который въ совершенномъ послушаніи и непрестанномъ священномъ упражненіи умной молитвы, какъ солнце просіялъ на святой Афонской горе дарованіями Святаго Духа» [5, с. 10]. Також в одному із творів читаємо: «Григорій объясняетъ, почему Господь приобразился после молитвы. Этимъ Онъ показалъ силу молитвы, служащей ходатаицей блаженнаго созерцанія. Она – умственное единеніе съ Богомъ и приближеніе къ Нему черезъ добродетели и способствуетъ обнаруженію света» [7, с. 114].

Антропологічна проблематика Паїсія Величковського зосереджується довкола проблеми співвідношення зовнішнього (тілесного) і внутрішнього (духовного). Важливим елементом в досягненні людиною певної досконалості мислитель вважав підпорядкування плотського духовному, що здійснюється через самопізнання, самоприборкання та подолання всього недосконалого, вдаючись до аскетичного самообмеження. У світі постійно відбувається боротьба й вибір між двома протилежностями: з одного боку божественним, духовним, а з іншого – «нижчим», плотським, мирським. Паїсій Величковський радить обирати перший шлях, тому що він веде до пізнання Бога і єднає нас з Ним. Він пише: «Не будьте же пленниками дольного мира, тела и смерти, но к горнему миру и бессмертному пределу устремляйтесь, да будете наследниками его света» [8, с. 292].

Людина повинна керуватися у своєму житті вічними цінностями, аналізувати та усвідомлювати, що зовнішнє та тілесне має бути другорядним. Людині, насамперед треба прагнути до духовних благ, а не до матеріальних та тілесних. Земні потреби – минають, плотські швидко минають. Через те, в людини на першому місці повинно стояти духовне та вічне. «Телесные труды, – пише Паїсій Величковський, – безъ внутренняго настроенія и вниманія, подобно сухому листвію. Потому мы и не приходимъ въ совершенство и не получаемъ благодати» [4, с. 24].

Сенс життя людини, за Величковським, не може обмежуватися егоїстичними інтересами, обслуговуванням лише свого «Я», оскільки потреби земні не можуть задовольнити прагнення людини до вдосконалення. Він пише: «Все тленно и имеетъ конецъ; благоденствіе міра сего или покой телесный – суета суеть» [4, с. 36]. Людина не може бути повністю позбавлена земних турбот, але повинна мінімізувати свої «безмежні» потреби до життєво необхідних речей. «Земне» не повинне виступати первинним та основним у її житті.

Зауважимо, що у поглядах Паїсія Величковського, що нерозривно пов'язані з досвідом святоотецької аскези, мораль та етика не є окремою умовною сферою життя людини, вони укорінені в трансцендентній реальності, є невід'ємною частиною християнської персоналістичної онтології. Саме тому вдосконалення не досягається шляхом виконання певних правил поведінки. Ідеал укорінений у Богові, тому він, з одного боку, є принципово недосяжним через онтологічну різницю між Творцем та творінням, а з іншого, в історичному часі ця відстань була подолана, коли вічний і безконечний Бог став тим, ким він не був раніше – людиною. Бог воскресінням з мертвих відкрив кожному з нас шлях до «обожнення», до максимального відображення образу та подоби Божої

в людині, перетворення її на «бога по благодаті». Цей ідеал досягається не інакше як через надбання «божественного смирення». «Лучше оставить ту добродетель, – пише Паїсій Величковський, – через которую мы произвольно высокоуствуемъ; – награда подается не столько за труды, сколько ради смирения. Лучше быть согрешающимъ и кающимся, чемъ исправляющимся и возносящимся» [4, с. 17].

Людині, яка вступила на шлях християнського життя, морального та духовного вдосконалення потрібно передусім «вирватися» із земної суєти і звільнитися від тягара гріхів. Коли людина через покаяння звільняється від влади гріха, вона відновлює мир з Богом і її душа знаходить спокій. Паїсій Величковський пише: «... отъ сего времени возстать и не отлагай душа моя любезная, святого покаянія, сердечнаго сокрушенія и удовлетворенія (эпитиміи) за твои грехи» [4, с. 1]. Людина не повинна відкладати свої духовні потреби та справи, пов'язані з її спасінням і вдосконаленням, на майбутнє. Вона не знає, що їй може принести наступний день, тим більше спіткати у далекому майбутньому. «Имея возможность, – значає Паїсій Величковський, – сегодня сделать какое-либо добро, не отлагай, любезная душа моя, на завтрашній святого покаянія, потому что не знаешь, что породитъ сегодняшній день, или, какая беда случится съ тобою въ эту ночь; ибо не знаешь, что тебе принесетъ день или ночь: долгая-ли жизнь тебе предстоитъ, или вдругъ неожиданно получишь бедственную и скорую смерть?» [4, с. 1–2]. Найперше, що людина повинна зробити, це зазирнути в своє серце і побачити там глибину власного гріхопадіння. Без цього неможливо починати духовне життя.

Людина не вічна на землі, тому вона зобов'язана у своєму житті зробити багато добрих справ та допомагати у потребі ближнім, щоб залишити добру згадку про себе на землі. Паїсій Величковський образно й алегорично зазначає: «Кратокъ путь сей которымъ идемъ съ теломъ; дымъ, парь, персть, пепель, прахъ, смрадь жизнь эта; какъ дымъ на воздухе расходится, какъ травной цветъ скоро отпадаетъ и увядаетъ, какъ конь скоро пробегаетъ, какъ вода быстро протекаетъ, и какъ туманъ поднимается съ поверхности земли, и какъ роса утренняя исчезаетъ, или какъ птица пролетаетъ, – такъ минуетъ жизнь века сего; или какъ ветеръ проходитъ, такъ мимо ходитъ и проходитъ время и кончаются дни жизни нашей» [4, с. 7].

Для Паїсія Величковського духовне життя зумовлене внутрішньою активністю людини. Через самообмеження здійснюється самовдосконалення особистості, яке веде до її оновлення. Дбаючи про своє духовне вдосконалення, людина живе надією на те, що може виправити власне життя та спокутувати свої гріховні вчинки добрими справами, молитвою і постом. Людині потрібно завжди пам'ятати про свої недоліки та провини й виправляти їх власними добрими вчинками не для свого звеличення чи користі. «Молитва и постъ отгоняетъ всякія греховныя помышленія, останавливаетъ разгоряченіе мозга сохраняетъ умъ отъ мятежа, собираетъ его отъ рассеянности и просвещаетъ... Молитва, какъ благодатный духъ, очищаетъ нашъ духъ, просвещаетъ умъ и подаетъ усердіе» [4, с. 25].

Однією з найголовніших турбот кожної людини повинна бути турбота про спасіння своєї душі. Вона

має задуматися над своїм минулим та майбутнім. Для Паїсія Величковського основною метою життя на землі є осягнення людиною Царства Божого. Щоб стати його учасником, людина повинна чинити добрі справи, а також сприйняти Слово Боже й жити згідно з ним. Тому основна мета людського життя – спасіння своєї душі, а діяльність людини повинна бути підпорядкована духовному вдосконаленню.

Найвищим взірцем та зразком досконалості для людини мусить бути Христос. «Для Величковського, – пише А. М. Окара, – антропологічний ідеал – Христос, Боголюдина. Обоження, богоуподібнення, стягання божественної благодаті, божественних енергій – то вищий зміст людського існування» [6, с. 221]. Людина також повинна наслідувати й брати приклад з отців церкви. Вона має, якщо вже не так як вони працювали над собою, то хоча б по своїй силі виконувати бодай частину того, що вони чинили та прагнути досконалості. «Последуйте их святому учению, – пише Паїсій Величковський, – понуждайтесь душою и телом на всякое дело благое и угодное Богу по силе вашей при содействии благодати Божией» [8, с. 208]. Отці церкви, як і ми, жили у цьому світі, і в них також були ті самі тіла, що й у нас, ті самі турботи та потреби. Вони були такими ж людьми, як і ми, всі немочі, які є у нас, були і в них. Але вони, за допомогою великих зусиль й праці над собою та Божою благодаті, досягли недосяжних по своїй висоті духовних висот.

Отже, Величковський проголосив повернення до джерел духовної традиції отців церкви. Він не просто повертається до діячів патристики, але поглиблюється в суть їх ідей, успадковуючи їхній дух. Велику увагу Паїсій Величковський звертає на проблему духовності. Воно є одним з центральних питань, що його цікавлять. Саме на неї переносить центр уваги мислитель, осмислюючи сутність людини. Він акцентує на внутрішньому житті, де усі свої зусилля людина має спрямовувати на духовне вдосконалення та спасіння.

Розглянуто, один з аспектів антропологічної проблеми вчення Паїсія Величковського, а саме питання сутності та призначення людини, її ролі й місця у світі, духовного самовдосконалення. В подальших роботах будемо розглядати інші аспекти багатогранної творчої спадщини Паїсія Величковського.

Список використаних джерел

1. Дамаскин (Христенсен), иеромонах. Не от мира сего. Жизнь и учение иеромонаха Серафима (Роуза) Платинского. – М.: Русский Паломник, 1995. – 1014 с.
2. Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. Изд. 3-е. – М., 1892. – 278 с.
3. Іларіон Митрополит. Старець Паїсій Величковський. Його життя, праця та наука // Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Життєписи великих українців. – К.: Либідь, 1999. – С. 126–239.
4. Крини Сельные или Цветы Прекрасные, собранные вкратце отъ Божественнаго Писанія. О заповедяхъ Божіихъ и о святыхъ добродетеляхъ Архимандрита Паисія Величковскаго. Изданіе Русскаго Свято-Ільинскаго скита на Афоне. – Б. р. – 77 с.
5. Объ умной или внутренней молитве. Сочиненіе Блаженнаго Старца Схимонаха и Архимандрита Паисія Величковскаго. – М., 1902. – 48 с.
6. Окара А. М. Паїсій Величковський та Григорій Сковорода в культурному оточенні XVIII століття // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т.5. – С. 218–225.
7. Радченко К. Религіозное и литературное движение въ Болгаріи въ эпоху передъ турецкимъ завоеваніемъ / К. Радченко. – К., 1898. – 344 с.

8. Четвериков С., протоиерей. Правда христианства. Переиздание Спасо-Преображенского Мгарского монастыря Полтавская епархия / Протоиерей Сергей Четвериков. – Б. р. – 420 с.

9. Яцимирский А. И. Возрождение византийско-болгарского религиозного мистицизма и славянской аскетической литературы в XVIII веке. – Харьков, 1905.

References

1. Damaskin (Hristensen), ieromonah. Ne ot mira sego. Zhizn' i uchenie ieromonaha Serafima (Rouza) Platinskogo. – M.: Russkij Palomnik, 1995. – 1014 s.

2. Zhitie i pisanija moldavskogo starca Paisija Velschkovskogo. Izd. 3–e. – M., 1892. – 278 s.

3. Iarion Mitropolit. Starec Paisij Velschkovskij. Jogo zhyttja, pratja ta nauka // Mitropolit Iarion (Ivan Ogienko). Zhyttepysy velykyh ukrainciv. – K.: Lybsd', 1999. – S.126–239.

4. Kryny Selnye ili Tsveny Prekrasnye Kriny, sobrannye vkrattse ot Bozhestvennogo Pisanija. O zapovedjah Bjzhiih i o svjatyh dobrodeteljah Arhimandrita Paisija Velschkovskogo. Izdanie Russkago Sbjato-Il'inskogo skita na Afone. – B. r. – 77 s.

5. Ob umnoj ili vnutrennej molstve. Sochinenija Blazhennago Startsa Shimanaha i Arhimandrita Paisija Velschkovskogo. – M., 1902. – 48 s.

6. Okara A. M. Paisij Velschkovskij ta Grigorij Skovoroda v kul'turnomu otocenni XVIII stolitja // Naukovyj Visnyk Ukrain's'kogo Istorychnogo Klubu. – M., 2001. – T.5. – S.218–225.

7. Radchenko K. Religioznoe i literaturnoe dvizhenie v Bolgarii v epohu pered turetskim zavoevaniem / K. Radchenko. – K., 1898. – 344 s.

8. Chetverikov S., protoierej. Pravda hristianstva. Pereizdanie Spaso-Preobrazhenskago Mgarskogo manastyrya Poltavskaja eparhija / Protoierej Sergej Chetverikov. – B. r. – 420 s.

9. Jacimirs'kij A. I. Vozrozhdenie vizantijsko-bolgarskogo religioznogo misticizma i slovjanskoj asketicheskoj literatury v XVIII veke. – Har'kov, 1905.

Pihosh M. A., senior lecturer of the Department of Philosophy and Culture, Lviv University of Trade and Economics (Ukraine, Lviv), myxajlo.p@i.ua

Paisius Velichkovsky and patristic anthropology of Eastern patristic

An influence of the teachings of the church fathers on the work of Paisius Velichkovsky is analyzed. It is established that his philosophical and religious views and worldview were formed due to the deep study of works of eastern patristics. Attention is focused on covering the important aspects of ethical and anthropological doctrine of Velichkovsky from the perspective of patristic tradition. On this basis, it is shown that the nature and destiny of man, its role and place in life, is spiritual and moral improvement. Lifestyle, individual traits and moral-ascetic views of Paisius Velichkovsky are of great importance in our time for the spiritual enrichment of man and become a model for inheritance. Man, in full unity, with all heart and with all his soul, must obey the commandments of God, and must not spend the given time by God for the conduct of good and useful deeds ineffectual and in negligence. We emphasize that anthropological issues of the essence and purpose of man, his role and place in the world, spiritual self-improvement and salvation are the main problem of creativity of Paisius Velichkovsky and church fathers.

Keywords: Paisius Velichkovsky, patristic anthropology, eastern patristic, spirituality, spiritual improvement, asceticism.

УДК 17.026+316.75:177

Левкулич В. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії,
Ужгородський національний університет
(Україна, Ужгород), lepan@ukr.net

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ

Респектабельний статус, яким справедливості володіє практично в кожному суспільстві, означає її універсальну соціокультурну цінність, значущість. Зазалом це – унікальний феномен; навіть попри те, що різним соціокультурним ареалам притаманні окремі змістовні, ієрархічні та стилістичні відмінності картини світу, побудованої на принципах справедливості.

Цінності утворюють у свідомості суб'єкта активну систему, всередині якої, об'єднуючись в групи, структуризуються в певну ієрархію. Система

цінностей регулює поведінку людини. Цінності органічно включені в світоглядну структуру особистості й відіграють важливу роль в забезпеченні відповідності між індивідуальним досвідом і універсальними загальнолюдськими, культурного досвіду.

Інтерсуб'єктивна природа цінностей зумовлена суб'єкт-суб'єктивними відносинами, які слугують основою для формування ціннісних орієнтирів. З цими орієнтирами суб'єкт пізнання співвідносить свої уявлення про навколишній світ. Особливості пізнання й основні чинники еволюції цінностей полягають у співвіднесенні суб'єктом власних ціннісних пріоритетів з інтерсуб'єктивним буттям цінностей.

Ключові слова: справедливості, соціокультурна цінність, концептуальний підхід, причинно-наслідковий зв'язки, принцип розвитку, регулятивна функція.

Істотне регулятивно-регламентне значення фактора справедливості для всіх часів і народів зумовлене насамперед і в основному транчасовою соціокультурною цінністю справедливості, яка визначає значущість, атрибутивність і навіть імперативність щонайменше латентних уявлень про справедливості практично для всіх соціумів, незалежно від істотності відмінностей між ними за багатьма іншими критеріями.

Актуальність ціннісної проблематики для суспільної сфери безперечна. Ця особливість відносить цінності до тих вічних питань, які не мають раз і назавжди даних чи заданих відповідей, а потребують перманентної (транчасової) і водночас конкретно-історичної концептуальної корекції. Ця потреба додатково актуалізується і загострюється в часи докорінних системних змін суспільно-політичного життя. Оскільки сучасна Україна цілком потрапляє під таке визначення, то зайве вести мову про доцільність і актуальність розгляду детермінативного впливу цінностей на політичне і загалом суспільне середовище українського соціуму зразка початку ХХІ століття – такий вплив безперечний і значною мірою визначальний.

У ХХ столітті аксіологія загалом і сфери справедливості зокрема розвивалася переважно в межах концептуальних напрямків феноменології та значною мірою зумовленого нею неопозитивізму. До феноменології тяжіли найвизначніші фундатори низки течій аксіології – Н. Гартман, М. Гессен, Дж. Мур, М. Шелер, а також неопозитивісти А. Дж. Айер, Р. Карнап, Б. Рассел, С. Тулмін. У 60–ті роки ХХ століття світ побачили статті й книги С. Анісімова, В. Блюмкіна, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова та інших авторів, в яких справедливості розглядалася крізь призму аксіології. У радянській літературі 60–70-х років активно обговорювалися проблеми ціннісної свідомості, її специфіки та взаємодії з науковим пізнанням (йдеться насамперед про праці С. Аваліані, Л. Архангельського, О. Бакурадзе, А. Гусейнова, О. Дробницького, А. Івіна, М. Кагана, П. Копніна, Е. Мамчура, О. Огурцова, З. Сокулера, В. Стюпіна). З-поміж західних мислителів до феноменології справедливості в контексті смислових полів, окреслених поняттями понять «ціннісне ставлення», «цінність» та «оцінка», зверталися А. Мейнонг, Фр. Брентано, Г. Мюстерберг та інші дослідники.

Феномен цінностей у контексті справедливості є надзвичайно багатозначним. Тут зосереджуються нашарування тлумачень різних історичних періодів, визначення справедливості дослідниками в галузі філософії, соціології, психології та інших дисциплін, а також популістична фразеологія публічних діячів. Все це настільки заплує сприйняття ціннісного аспекту, що той виявився фактично вилученим з обігу в якості засобу практичної реалізації буття людини. Це доволі